

Olvasóink küldték

Néhány gondolat, a lakossági hőenergia-gazdálkodásról

Bige Péter

okl. gépészmérnök,
okl. energiagazdálkodási gazdasági mérnök
nyugdíjas

Mottó:

„Odarohantam. Nanny karjában hozta az újszülöttet.
Senki sem vonhatta kétségbe: róka volt.”
(Vercors: Sylva)

I.

A hírközlő berendezések (rádió, televízió), írott sajtó orrán-száján ömlik az energiával kapcsolatos szöveg. Energiatermelés... Energia előállítás... Háborúk az olajért... Szén-dioxid kvóta..., s így tovább....

Valójában miről van szó? Únos-úntig a fentiekről beszélnek, de arról nem, mi is az az ENERGIA. Beszélünk a lakossági energiafelhasználásról, de az mi? Mintha feje tetején lenne minden. A következőkben megpróbálok az alapokról elindulni, és egy néhány kérdést kicsit másképp értelmezni.

Próbáljuk megfogalmazni, mi is az ENERGIA. Klasszikus megfogalmazás szerint, *munkavégző képesség*. Valóban ez? Vajon annak a csillagnak a fénye amely több milliárd éve indult egy csillagtól, az milyen munkavégző-képességgel rendelkezik? Vagy a fény nem energia?

Vajon a szénből, vagy földgázból energiát előállítunk, vagy átalakítunk? Az einsteini $E=mc^2$ képlet szerint energiát előállítunk, vagy átalakítunk?

Minek tekintjük a fotoszintézist? Ott nem a napunk elektromágneses sugárzását –mint energiát– bizonyos anyagok felhasználásával alakítja át a növény kémiai energiává?

E néhány kiragadott példa után próbáljuk megfogalmazni, mi az ENERGIA? Véleményem szerint, **az a jelenség, amely biztosítja a világegyetem létét, működését, mozgását.**

Tegyünk gondolatban egy kirándulást a régmúltba. Mi tette az embert emberré? Egy olyan jelenség, ami a környező világból az embert kiemelte, azaz egy elektromágneses jelenség korai alkalmazása: a TŰZÉ. Mi a tűz? Valamely anyag kémiai energiájának átalakítása elektromágneses sugárzássá, azaz hővé és fényvé. Ez volt az emberiség legnagyobb felfedezése! Ez emelte ki az állatvilágból, s tette uralkodóvá, és alkalmazkodóvá!

Ezzel egyidejűleg, megjelent az ember által a természetbe az irreverzibilis beavatkozás. Az ember az élőszervezeteket véglegesen elpusztítja, azzal hogy a természettől idegen módon, az élőszervezet létehez szükséges hőmérsékleténél lényegesen nagyobb hőmérsékletet alkalmaz, amely miatt az élőszervezet véglegesen elpusztul, azaz önfenntartásra, szaporodásra képtelen (lásd a népmesét a fazék főtt kölesről).

Most látogassunk el, a kőkorszakban, mondjuk a Szeleta-barlangba (Miskolc-Lillafüred). Hideg időszak van. A barlangban egy embercsoport lakik. Valószínűleg egy család. A bejáratot állatbőrökkel eltakarták, A földön fű, avar, állatbőrök. A barlang közepén ég a fényt és meleget adó TŰZ (elektromágneses sugarakat kibocsátó dolog). Meddig élhettek itt az emberek? Amíg volt a környéken, elérhető távolságban olyan fa, amit fel tudott használni. Kőbaltával élő bükkfát kivágni hogyan lehetett? (Érdekes, ezt vajon vizsgálták-e az ökológusok?). Ha az elérhető közelségből elfogyott a felhasználható fa, tovább kellett vándorolni. Szerintem a fa, mint energiahordozó volt a természeti erőforrások egyik korlátja!

Ugorjunk egy nagyot időben. Látogassunk el a barlang környékén egy házba. A házban egy család lakik. A ház szilárd anyagból épült. Mondjuk téglából. A nyílászárók nem állatbőrök, hanem a ma használatos anyagokból vannak. A házban nappal világosság, természetes fény van. Hideg idő van. A házban a tartózkodás, kellemes, komfortos.

Látogatásunk alkalmával, a család egyik tagja bemutat egy berendezést, amelyben, többé-kevésbé szabályozottan valamilyen anyag kémiai energiáját átalakítjuk elektromágneses sugárzássá, azaz meleggé! Mi lehet ez a berendezés? Kályha, kazán, tűzhely... stb. Mi a kémiai energiahordozó? Legyen FA,. Végül mi az a látható jelenség, amely segítségével ez megvalósul? A TŰZ!!! És ha elfogyott a fa? A család egyik tagja elmegy az erre szakosodott szervezethez, megveszi, s leszállítják. Van fa, nem kell elköltözni! A fát nagyüzemi módszerekkel termelik ki, nem kőbaltával. DE EZ MEDDIG LESZ?

Mi változott a kőkorszak óta? Szinte semmi, a kőbaltát felváltotta a gép.

II.

A továbbiakban kizárólag a lakossági hőenergia ellátásával (fűtés) kívánok foglalkozni. Ezen belül is az ingatlanok egyedi, illetve központi fűtés kérdéseivel. Nem térek ki a hőközponti, illetve távfűtési rendszerekre.

Magyarország éghajlati viszonyai olyanok, hogy az év egy jelentős részében 5-8 hónapon keresztül az ingatlanokat fűteni kell. Átlagosan figyelembe kell venni a -15 °C leghidegebb hőmérsékletet. Természetesen esetenként ennél nagyobb hideg is előfordulhat. A meteorológiai szolgáltatók beszerezhetőek évtizedekre visszamenőleg, a téli átlag hőmérsékletek. A gazdasági vezetőknek ez alapján kell meghatározni az ország energia szükségletét.

E tanulmány célja, hogy a különböző „energiahordozók” segítségével hogyan lehet meghatározni az optimális energia felhasználást. A cél kettős: gazdaságossági és környezetvédelmi.

Mik azok a lehetőségek, amelyekkel a „meleget” lehet biztosítani?

1. Kémiai energia átalakítása hőenergiává,
2. Nap sugárzó energiájának hasznosítása,
3. A Föld geotermikus energiájának közvetlen hasznosítása,
4. Egyéb módszerek, pl. hőszivattyú.
5. Villamos energia felhasználása.

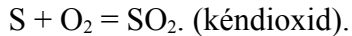
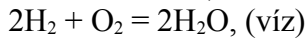
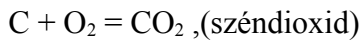
Kémiai energiát az úgynevezett tüzelőanyagok tartalmazzák. Halmazállapotukat tekintve a tüzelőanyagok lehetnek:

- szilárd (szén, fa, mező-erdőgazdasági hulladék ... stb.),

- cseppfolyós (különféle olajok, illetve ezek származékai),
- gáz (földgáz, biogáz, PB gáz stb).

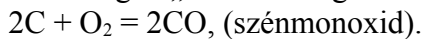
A kémiai energia átalakítása oxidációval (égés) történik. A gyakorlatban a hőtermelés a következő elemek oxidációjával valósul meg: szén (karbonium: C), hidrogén (H₂), és szennyezőanyagként jelenlevő kén (S). A továbbiakban szénen a kitermelt szenet és nem a kémiai karboniumot értjük. Természetesen a szén legfőbb összetevője a karbonium.

Tekintsük át röviden az oxidációs folyamatot, tökéletes „égés” esetén.

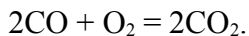

A kéndioxidból részben a füstgázban levő vízgőzből, mind a levegő vízpára tartalmából kénessav keletkezik, amely a savas esők egyik okozója.

Ha kevés az oxigén „tökéletlen égés”-ről beszélhetünk:

A szénmonoxid is oxidálható gáz

Tökéletes égés esetén látható, hogy az égéstermék széndioxid, víz, esetlegesen környezetkárosító kéndioxid (szmog, savaseső).

Az emberiség történelme folyamán, a kénkibocsátás az elmúlt 200 évig gyakorlatilag **nulla** volt. A kén, az intenzív bányászatból kikerülő szénből származott. Ma ehhez járul a kőolaj illetve földgáz több kevesebb kéntartalma.

Szilárd tüzelőanyagok elégetésének kérdései

Széntüzelés: a legkörnyezetszennyezőbb.

Felhasználható egyedi és központi berendezésekben.

A tüzelésre használt szén, tartalmaz vizet, lekötve éghető gázokat, karboniumot (elemi szenet), nem éghető kőzetet.

A kibocsátás a széndioxidon kívül, korom, pernye, kéndioxid. Külön kérdés a salak elhelyezés, elsősorban a háztartásokban. Ez is lehet környezetszennyező!

Egy másik kérdés a gazdaságosság.

A szén égésének folyamata:

- száradás-kigázosodás;
- éghető gázok meggyulladásá, elégetése;
- szén (karbonium) meggyulladásá;
- izzása, elsalakosodása,

Az égés szabályozása nehézkes, ha kevés a levegő, szénmonoxid, korom keletkezik, ha sok, akkor sok levegőt melegítünk fel, ami a kéményen keresztül távozik, a környezetet fűtjük.

Gondoljunk Londonra, ahol a szénfűtésből eredendően, mekkora volt a levegőszennyeződés, (szmog), egészségkárosodás.

További gazdaságossági kérdés, van-e jelenleg, illetve lesz-e elegendő szén a közeljövőben Magyarországon.

Fával történő tüzelés

A legrégebbi tüzelőanyag. Felhasználható egyedi és központi berendezésekben.

A fa égésének folyamata:

- száradás-kigázosodás;
- éghető gázok meggyulladás, elége;
- a maradék szén (karbonium) meggyulladás;
- izzás, hamuvá válás,

Elején azonnal két kérdés:

- van-e elegendő fa (erdő) hazánkban,
- szabad-e közvetlenül tüzelésre felhasználni a fát?

Elsődleges válasz NINCS! Nincs elegendő fa! A fának a bioszférában betöltött szerepe felmérhetetlen. A földi élet függ tőle!

A fa esetében, amit ipari célokra nem lehet felhasználni, két út van.

Vagy hagyjuk a fát a természet körforgásában, visszaadjuk. Ezzel szaporíthatjuk a biomassza mennyiségét.

Vagy háztartásban eltüzeljük.

További lehetőség, az ipari fahulladék nemesítése (pl. brikett, pellet készítése), és ennek eltüzelése.

A fa ipari méretű eltüzelése megfontolandó! Csak kisebb méretű hőközpontokban javasolható. Erőművekben eltüzelni súlyos vétek, komoly természeti erőforrás pusztítás!

A fa eltüzelése környezet kímélő, szinte csak széndioxid keletkezik, s a fahamu, mint égési maradék a mezőgazdaságban, kiskertekben a talajba visszaadható, mint talaj javító természetes anyag.

Meg kell jegyezni, hogy a tüzelőanyagból, csak annyi hőenergia nyerhető, amennyi a lekötött kémiai energia! A reklámokban szereplő berendezésekkel sem lehet több hőenergiát kinyerni, a kérdés csak az, hogy az átalakítás mennyire gazdaságos.

Az égés szabályozása nehézkes, ha kevés a levegő, szénmonoxid, korom, és egyéb elégetlen gáz keletkezik, ha sok, akkor sok levegőt melegítünk fel, ami a kéményen keresztül távozik, a környezetet fűtjük. A tökéletlen égésnél keletkezett gázokat használjuk élelmiszer tartósításra (füstölés).

Mezőgazdasági hulladék, melléktermék

Gazdaságosan csak nagyobb berendezésekben használhatók fel. Családi házaknál átalakítás nemesítés nélkül gazdaságosan nem lehet eltüzelni, azonban felmerül ennek járulékos energia igénye és költsége.

Cseppfolyós tüzelőanyagok elégetésének kérdései

A cseppfolyós tüzelőanyagok jelenleg drágák. Azonban megfelelő berendezéssel szinte tökéletesen elégethetők. Égéstermékük széndioxid, víz és több vagy kevesebb kéndioxid. Szabályzásuk széles sávban valósítható meg. A mindenkori szükségletnek megfelelő hőenergia nyerhető.

Veszélye a fokozott tűz- és robbanásveszély.

A legrosszabb hatásfokkal az ügynevezett elpárologtatós rendszerű egyedi tüzelő berendezés (olajkályha) működik.

Cseppfolyós tüzelőanyagot csak központi fűtés esetén célszerű felhasználni. Maga a rendszer bonyolult, a legkisebb hiba, üzemzavar súlyos környezetszennyezéssel (talajszennyezéssel) jár.

Nézzük meg milyen részekből áll a rendszer

- olajtartály, a töltő-lefejtő csomaggal,
- feladószivattyú,
- olajvezeték,
- napi tartály,
- tüzelőberendezés a szerelvényeivel,
- hőhasznosító berendezés (kazán).

Összességében a rendszer kiépítése drága, azonban megfelelő karbantartás mellett hosszú életű. Fontos a pontos beszabályozás, ennek rendszeres ellenőrzése. Továbbá figyelembe kell venni, hogy a működtetéshez segéden energiára (villamos energiára) is szükség van. Ennek hiányában a rendszer nem működhet.

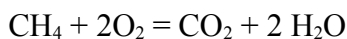
A kazán biztonságos telepítését elősegíti az állandóan érezhető enyhe olajszag, ezáltal általában elkülöníthető a lakótértől.

Valószínűsíthető, nem lesz olcsóbb tüzelőanyag, azonban megfelelő telepítés esetén, környezetvédelmi szempontokból alkalmazása megfontolandó (természetvédelmi területek, nem csak fűtés, hanem használati melegvíz előállítás, pl. panzió, szálloda...)

Gáznemű tüzelőanyagok

Lakossági felhasználásra a metán (CH₄), továbbá a cseppfolyósított propán-bután (PéBé) gázt használják. A PB gáz felhasználás nem jelentős.

A gáznemű tüzelőanyag a legtökéletesebb tüzelőanyag. Elégetésekor széndioxid és víz keletkezik.

Ez az a tüzelőanyag, amelynél a fenti egyenlet alapján pontosan meghatározható az éves lakossági szén-dioxid kibocsátás.

Kutató laboratóriumi eredmények alapján megállapították, hogy a metán kb. 14 lépcsőben ég el, a láng térbeli helyzetétől, valamint alakjától függően. Az egész folyamat a másodperc tört része alatt zajlik le. Ha a folyamatot valami megzavarja, akkor nem lesz tökéletes az égés, esetleg szénmonoxid keletkezhet.

A legsokoldalúbban felhasználható tüzelőanyag. Ét elkészítésre, meleg víz előállításra, fűtésre használható.

A tüzelésre használt berendezéseknél (égők), működésük (levegőellátás) szerint két típusuk van, úgymint:

- atmoszférikus,
- kényszerlevegős (ventillátoros).

Atmoszférikus berendezés, amelynél az égéshez szükséges, kiömlő felé áramló gáz egy szűkítőn áthaladva felgyorsul, majd egy nyíláson keresztül a környezetéből levegőt ragad magával, amellyel keveredik. Az égéshez szükséges többi levegőt égésközben a tüztérben veszi fel. A tüzelőberendezés adott teljesítmény tartományban jól szabályozható. Hátránya, sok a levegő, bár az égés tökéletes, azonban a levegő nagy része anélkül, hogy leadná hőenergia tartalmát a környezetbe távozik. Ilyen berendezések a cirkókazánok, átfolyó vízmelegítők stb.

Vannak olyan atmoszférikus égők, amelyek az összes levegőt égés közben a tüztérben veszik fel. Itt is a levegőt egy része melegen távozik rontva a berendezés hatásfokát. Ilyen például a parapet konvektor.

Ezen berendezések nagy előnye, hogy működésük segédenergiát (villamos energia) nem igényelnek, vagy csak a szabályozáshoz szükséges minimális mennyiségben.

Megjegyezhető, hogy amíg a tökéletes égésnél, a kémiai egyenlet alapján meghatározott levegőmennyiség esetén, a füstgázban 11.5 tf% széndioxid található, addig az atmoszférikus berendezéseknél csak mintegy 6 tf%!!! A további hátrányokról később lesz szó.

A kényszerlevegős berendezéseknél az égéshez szükséges levegőt ventillátorral juttatjuk be a tüztérbe, és a gáz-levegő mennyiség összehangolásával megközelíthető a kémiai egyenletnek megfelelő reakció. A veszteségek minimálisra csökkenthetők.

A berendezések hátránya, hogy működésükhöz segédenergia (villamos energia) szükséges, ventilátor-működtetés, biztonsági-, szabályzó-, vezérlő berendezések működtetése. További hátrány a sok precíziós alkatrész, amelynek meghibásodása nagyobb valószínűséggel következhet be.

Kimondott előnye, hogy mérete, és a motor, illetve az égés intenzív zajhatása miatt a berendezést a lakótértől elkülönítve helyezik el.

Néhány további gondolat. A gáztüzelés bizonyos esetekben ALATTOMOSAN veszélyes. A veszélyesség túl a fokozott tűz- és robbanásveszélyen, a szénmonoxid keletkezése miatt állhat fent!

A szénmonoxid a levegőnél könnyebb, színtelen, szagtalan, tűz és robbanásveszélyes, mérgező gáz.

A szénmonoxid belélegezve a vérfestékekkel vegyületet alkot, és ezzel az oxigénfelvételt gátolja. Mivel így a sejtek nem jutnak oxigénhez, a gáz fulladási halált okoz. A mérgezés tünetei, fejfájás, szédülés, rossz közérzet, aluszékonyság, gyengeség érzete, zavartság, izgalmi állapot, fulladási rohamok, görcsök, eszméletlenség, légzésbénulás.

Hogyan jöhet létre a szénmonoxid mérgezés? Mielőtt erre válaszolnék, egy műszaki berendezésről kell szólni. Ez a *deflektor*.

A deflektor feladata: huzatmegszakítás, torlódáslevezetés, visszaáramlás elleni biztosítás. Alkalmazása kizárólag atmoszférikus levegőellátású tüzelőberendezéseknél szükséges.

Huzatmegszakítás: ha az időjárás változástól függően, a kéményben a szívás megnő, olyan mennyiségű levegő mehet át a tüztéren, hogy a láng lehülhet, és esetleg kialszik. Ennek megakadályozása érdekében nyílásán keresztül a környezetéből a füstcsőbe levegőt szív be, így a kéményben a szívóhatás csökken.

Torlódáslevezetés: ha valamilyen külső vagy belső ok miatt a füstgázlevezető létesítményben az áramlás meglassul, vagy a kéményből szakaszosan lép ki, akkor lép fel a torlódás. Ekkor a deflektor nyílásán keresztül a füstgáz kiáramlását a helyiség felé biztosítja. Ilyen állapot lehet, amikor a kémény begyújtáskor még hideg.

Visszáramlás elleni biztosítás: ellenhuzat esetén megakadályozza a kéményből visszaáramló füstgáz bejutását az égőtérbe. A füstgáz, valamint a visszaáramlással bejutó külső levegő a deflektor nyílásán kilép a környezetbe anélkül, hogy a készülékben az égést lényegesen módosítaná.

Amint látható a deflektor közvetlen kapcsolatot létesít a füstelvezető cső, illetve a kémény között. Ha a tüzelőberendezést nem közvetlenül a lakótérben helyezik el, az égéshez szükséges levegőt nem a lakótérből szívja el probléma nincs! A baj akkor van, ha a tüzelőberendezés közvetlenül a lakótérben van elhelyezve.

Mindig elszörnyedve nézem, olvasom a lakberendezésekkel foglalkozó lakberendezési bulvársajtót, hogy a fűtőberendezést a lakás legeldugottabb részén helyezik el, ahol a közvetlen természetes levegőellátás nehezen biztosítható.

Nézzük meg egy mai ingatlannál milyen veszéllyel járhat a gáztüzelés, ha nem megfelelő a tüzelőberendezés, és a lakótérben van elhelyezve. Az ingatlan fűtéséhez óránként 25 kW hőteljesítmény szükséges. Ehhez a teljesítményhez kb óránként 3 m³ gáz szükséges. Ököl szabályként elmondható, 1 m³ földgáz eltüzeléséhez 10 m³ levegő kell, azaz esetünkben 30 m³ levegő kell óránként.

A lakberendezési bulvárlapok, a hírközlő szervek reklámjai alapján az ingatlant „energia takarékosági szempontból” körbeszigetelték, a kereskedelmi forgalomban kapható hőszigetelő, levegőt át-nem-eresztő műanyag lapokkal. A régi, levegőt át-eresztő nyílászárókat, szinte tökéletesen záró újakra cserélték. Az most más kérdés, milyen lehet a komfortérzés, egy természetes levegőcsere nélküli helyiségben.

Nézzük, tovább mi lehet. A család tagjai a zárt lakásban tartózkodnak. Lassan, csökken a levegő oxigén szintje, nő a széndioxid mennyiség. Ehhez jön a gáztüzelő berendezés működésekor is felhasznált oxigén. Ha csökken az oxigén mennyiség, a tökéletlen égés léphet fel, sőt a füstelvezető berendezésben megfordulhat az áramlás, meg jelenhet a lakótérben a szénmonoxid. Szerencsés esetben csak fejfájás, émelygés lép fel, de szerencsétlen esetben ...

Ezt a kérdést tovább nem folytatom.

A nem kémiai energia átalakításból származó energia felhasználással tovább nem kívánok foglalkozni.

III.

Az eddigieket összefoglalva. A lakossági hőenergia ellátás, legcélszerűbb módja a földgázzal való tüzelés! Mint láttuk, szinte tökéletesen szabályozható, minimális a széndioxid kibocsátás, kevés

karbantartást igényel. Azonban szigorúan szabályozni kell a tüzelőberendezések kialakítását, gazdaságos működését, és a működéssel kapcsolatos biztonságtechnikai-életvédelmi követelményeket. Nem a bizonytalan működésű, ismeretlen gyártójú berendezéseket kell forgalmazni.

A gázt, a vegyiparon kívül ipari célra felhasználni nem javasolt. Óriási pocsékolás a meg nem újuló energiaforrással.

A nem kémiai energia átalakításnál, figyelembe kell venni a járulékos energia költségeket. Nagyon fontos az igen gondos költségelemzés, és a láncot egészen vissza kell vezetni az eredeti forrásig, pl. villamos energia költségek, karbantartási költségek. Ezekről a költségekkel általában a beruházás kezdetekor nem számolnak, csak később derül ki ezek nagysága.

Példa lehet, a geotermikus energia felhasználásakor a hőcserélők rendszeres tisztítása, valamint a kapott sók eltávolítása, amelyek adott esetben környezet szennyezők lehetnek.

Befejezésül egy idézet:

„...hogy jó most, ahol nem vágtak ablakot,
fa nélkül is befűl az emberektől
de hová teszik majd a muskátlikat?”

József Attila: Karácsony